GD ANADOLU SÜRÜKLENİM KUŞAĞI KRETASE SÜRÜKLENİMLERİ

OZAN SUNGURLU TPAO

Yazıda, İran'ın Zagros Kuşağı ile Toros Kuşağını bağlayan ve Güneydoğu Anadolu şelf alanını kuzeyde çevreleyen orojenik alanlar Güneydoğu Anadolu Sürüklenim Kuşağı olarak adlanmıştır. Güneydoğu Anadolu Sürüklenim Kuşağında, bir genellemeyle güneye yönelik itki kuvvetleriyle, biri Üst Senoniyende ve diğeri Üst Tersiyerde olmak üzere, iki ana sürüklenim kütlesi yeralır. Bu yazıda, Üst Senoniyende güneye itilen sürüklenim kütleleri ve bunların şelf birimleri üzerine yerleşim şekilleri saha gözlemlerine dayanılarak irdelenecektir.

Üst Senoniyende GD Anadolu şelf sahası üzerine itilen sürüklenim kütleleri üç bölümde toplanabilir.

1. Ofiyolit Topluluğu (Koçali Karmaşığı)

Serpantinit, peridotit, gabro, bazalt, yastıklavlar, spilitlerle silisifiye şeyl, mikrit tipi pelajik çökelleri içeren manto ve okyanus kabuğu gereçlerinden oluşmuştur. Tektonik nedeniyle düzenli bir istif göstermezler. Kendi içerisindeki tektonik dikkate alınmazsa, Karadut Karmaşığına göre Üst tektonik dilimi oluşturur.

2. Kalkerli Fliş (Karadut Karmaşığı)

Hataydan Hazroya kadar bütün kuşak boyunca, otokton şelf birimleri üzerinde yer alan ilk tektonik dilimdir. Mikritik silisifiye kireçtaşlarının hakim olduğu flişte, silisli şeyil, katkıları yer yer önemli kalınlıklar verir. Aşırı deformasyon gösteren birimde Senomaniyen-Turoniyen yaşlı zengin bir planktonik favna vardır.

3. Kireçtaşı Blokları (Hezan kireçtaşı)

Jura-Kretase yaşı veren ve Karadut Flişi içerisinde görülen bu blokların Arabistan şelfinden kopma parçalar olduğu düşünülmektedir.

Bir değerlendirmeye gidilirse: Koçali Karmaşığı Afrika kıtasal kabuğu kuzeyinde yer alan Tetis'in okyanusal gereçlerini temsil eder. Karadut Flişinin kıta şevi alt yamacında veya kıtasal kabuğun okyanus yönlü kenarındaki yan grabenlerde oluştuğu düşünülebilir. Hezan Kireçtaşı bu grabenin tabanını oluşturan şelf birimleri olabileceği gibi, şelf sahasından gravite kaymaları ile karadut sedimantasyonu içerisine düşen karbonat blokları olarak ele alınabilir.

Bütün bu sürüklenim kütleleri, Arabistan şelf platformu üzerine, A. Maestrihtiyende yatay kuvvetlerle bir itilme neticesi yerleşmişlerdir. Bu olgular Tetisin Ü. Senoniyende kapanmasını ve Arabistan kıtası ile kuzeydeki bir kıtanın (Avrasya olabilir) kavuşmasını vurgular.

Ü. Senoniyen sürüklenim kütlelerinin ön cephesinde, dar bir alan içerisinde gravite kaymaları önemli bir yer tutar. Bu alanda sürüklenim kütleleri Ü. Maestrihtiyen çökelleri ile örtülmüştür. Çökelme her yer de A. Miyosene kadar kesiksiz olarak devam eder. Miyosenden itibaren kuzeyden itilmiş yeni sürüklenim kütleleri görülür.

Doğu Anadoluda ve Anadolu iç kesimlerinde yaygın ofiyolitlerin ve yazarın onlarla beraber yerleştiğini düşündüğü metamorfit kütlelerin üzerinde ilk çökelen birimlerinde Ü. Maestrihtiyen yaşlı olduğu bilinmektedir. Bu ofiyolit topluluğu yerleşimlerile, GD Anadolu Sürüklenim Kuşağı Ofiyolitleriyle eş zamanlı ve eş oluşumlu tektonik olayların neticesidir. Batıda, Toros tektonik birliklerinde de, şelf sedimantasyonu ilk olarak Ü. Senoniyende ofiyolitli kütlelerin tektonik yerleşimleriyle son bulmuştur.

GÜNEYDOĞU ANADOLU SÜRÜKLENİM KUŞAĞI ÜST TERSİYER SÜRÜKLENİMLERİ

OZAN SUNGURLU TPAO

Arabistan kıtasal kabuğu üzerindeki şelf sedimantasyonu, Güneydoğu Anadolu sürüklenim kuşağı alanında iki defa kesintiye uğramıştır. Üst Senoniyende olan birinci kesintide, kuzeyden itilen ofiyolit karmaşık ve diğer allokton kütleler, şelf birimleri üzerine yerleşmişlerdir. Ü. Senoniyen sürüklenim kütlelerini Ü. Maestrihtiyende örten şelf sedimantasyonu, Güneydoğu Anadolu kuzey alanlarında A. Miyosene kadar devam etmiştir. A. Miyosenden itibaren sedimantasyon kuzeyden gelen yeni sürüklenim kütleleriyle ikinci defa kesintiye uğramıştır. Bu yazıda, Güneydoğu Anadolu sürüklenim kuşağı alanında şelf sedimantasyonunun ikinci defa kesitisine neden olan sürüklenim kütleleri ve tektonik durumları saha gözlemleri dahilinde konu edilecektir.

Miyosen sürüklenim kütleleri «Alt Tektonik Dilimleri» ve «Üst Tektonik Dilimler» olarak iki ana tektonik bölümde irdelenecektir.

Alt Tektonik Dilimler

Alt Tektonik Dilimler kendi içerisinde genel olarak iki tektonik dilimde incelenebilir. Altta otokton serilerin üzerine gelen ilk dilim, Paleosen-Miyosen yaşlı tektonize olmuş bir fliştir (Çüngüş Karmaşığı). Üzerindeki dilimde ise, ultrabazik, bazik ve metomorfit kayalardan oluşan bir temel üzerinde başlayan, Ü. Maestrihtiyen-Ü. Eosen yaş aralığına sahip bir istif gelmektedir (Baykan Karmaşığı). Bu dilimde, Ü. Maestrihtiyen çökelimi taban çakıltaşlarıyla başlar ve detritiklerle devam eder (Hazar Karışığı). Eosenle ortamda bir derinleşme başlamakta ve özellikle Orta Eosen çok yaygınlaşan bazik volkanitler kırmızı şeyl, mikrit, çamurtaşı ve radiyolarit ile ardalanmaktadır (Maden Karmaşığı). Guleman ultrabazikleri ve Pötürge metamorfitleri bu Ü. Maestrihtiyen-Ü. Eosen çökellerinin tabanını oluşturur.

Üst Tektonik Dilimler

Adıyaman Gölbaşı batısından itibaren Alt Tektonik Dilimleri örterek daha güneye ilerlerler. Üst Tektonik dilimlerde, Ü. Maestrihtiyen sonrası çökellere temel teşkil eden birimleri: Ofiyolit karmaşık (Yüksekova Karmaşığı) metaofiyolitler (Mordağ Metamorfiti) ve metamorfit kayalardır (Bitlis-Malatya metamorfitleri). Bu temel birimler üzerinde, güney alanlarda, bazik volkanitli Baykan Karmaşığına geçiş gösteren Ü. Maestrihtiyen-Tersiyer birimleri, kuzey alanlarda ise Van-Malatya zonunun aynı yaşlı iç basen klastikleri ve karbonatları yer almaktadır. Ü. Senoniyende yerleşmiş ofiyolit, metamorfit ve metaofiyolit temel üzerinde oluşan ve yarı tektonik birliklerde incelenen bu Tersiyer çökelleri, güney şelf sahasından, kuzeyde D. Anadolu iç basenlerine geçişte şöyle bir sıralanma gösterir.

Güney Şelf Birimleri-Çüngüş Birimleri-Baykan Birimleri-D. Anadolu iç basen birimleri.

Burada Baykan Karmaşığı ve oluşum şekli önemli bir konudur. Spilitik yastıklavlı bazik volkanizması, derin deniz çökelleri ile ve belirli bir tektonik dilimde yer alışıyla, bu oluşuklar bölgede, kıtasal kabuğun Eosende bir grabenleşme ile yeniden kırıldığının ve ayrılmaya başladığının belirtileri olmalıdır. Okyanusal kabuğun Ü. Senoniyende tamamen yitirildiği ve kıtasal kabukların kavuştuğu düşünülürse; Miyosende başlayan ve bütün orojenik kuşak boyunca izlenen genç sürüklenimlerin nedenini bu Eosen kıta parçalanmasında aranması düşünülebilir. Okyanuslaşmaya varmayan bu yarık zonunda Güney kıtasal kabuğun kuzey kıtasal kabuk altına dalması ile genç Tersiyer sürüklenimleri açıklanabilir.

SAİM TORAMAN MATBAASI
Tel : 11 81 89 ANKARA - 1979